

Régis Debray: Revolutie in de revolutie?

| André Mommen

Toen in januari 1967 François Maspero het boek *Révolution dans la révolution?* van de nog onbekende Régis Debray publiceerde, had hij allicht niet kunnen bevroeden de absolute kassakraker van het jaar te hebben.

Onder deze nieuwe rubriek wil de redactie bij de eeuwwisseling terugblikken op een aantal markante publicaties.

T r o u w e n s , Maspero bracht in zijn *Cahiers libres* veel boeken op de markt over wat de *Derde Wereld* was gaan heten. Daarvan kon hij bezwaarlijk rijk worden.

Wat hij op de markt bracht was voor een beperkt publiek van activisten. Zoals dat merkwaardige boekje van ene Serge Moureaux, toen nog Brussels trotskist en *porteur de valises*, over de toekomst van de Algerijnse revolutie. Maar met dit pamflet van Debray werd dat definitief anders. Maspero werd een grote speler op de Parijse uitgeversmarkt.

Debray (geb. 1940) - een zoontje uit de Parijse *bonne bourgeoisie* - was als piepjong student aan de *École normale supérieure* al in 1961 naar Cuba geweest. Daar opereerde hij alsnog in de schaduw van grote kanonnen als de onvermijdelijke Jean-Paul Sartre. Maar Debray is zeker geen *castroïst* als hij terugkeert. In 1963 maakte hij een uitstapje naar Venezuela en andere landen waar inmiddels de *guerrilla* woedde. Hij wilde er, in navolging van Joris Ivens die hij in Parijs had leren kennen, een film maken over het verschijnsel. Want Debray was dan nog een proto-maoïst - hij werkte ook voor het pro-

Chinese blad *Révolution* van de advocaat Jacques Vergès. Debray kwam echter zonder film, maar wel met een verhaal terug. Daarmee vestigde hij de aandacht op zich. In het januarinumnummer 1965 van *Les Temps modernes* (uitgegeven door Sartre) stelde hij de Cubaanse revolutie ten voorbeeld aan de rest van Latijns-Amerika. De castristische guerrilleros waren, aldus Debray, geen vulgaire putschisten, maar hadden Lenin beslist correct toegepast door de leiding van de revolutie in de handen van de gewapende arm van de beweging te leggen en niet bij de partijleiding in de stad. De theorie van de focus, ofwel van de brandhaarden, was geboren. Meer nog: volgens Debray was de revolutie zowat overal "maakbaar" geworden. Dat er niet meer revoluties uitbraken, was eigenlijk de schuld van de verkalkte communistische partijen. Wat men nodig had was een handvol dappere strijders, jong van hart en leden die als bewapende voorhoede vanuit de bergen de dictatoriale regimes het vuur aan de schenen moest leggen.

Dit artikel veroorzaakte nogal wat opschudding in de linkse *incrowd*. En het verhaal wilde dat Che Guevara zelf het artikel in handen had gekregen toen hij incognito even in Parijs op doortocht was om de revolutie in Afrika te gaan prediken. Hij zou Fidel Castro zelf op de tekst hebben gewezen. Fidel was toen net bezig om alle revolutionairen en communisten uit Latijns-Amerika naar Havanna op te trommelen om ze van zijn inzichten te overtuigen. Castro zou daarom in december 1965 Debray, die toen leraar aan een lyceum in Nancy was, persoonlijk voor dat project naar Havanna hebben geroepen.

Debray werkte er samen met Castro hard aan een revolutionair boek. Hij bewerkte de geschriften van Che Guevara over de guerrilla-oorlog, vulde die aan met eigen observaties en voegde er verwijzing naar Lenin en sneren naar de trotskisten aan toe. In januari 1967 verscheen dan *Révolution dans la révolution?* bij Maspéro en een Spaanse editie in Havanna. Deze ophemeling van de Cubaanse weg naar de revolutie reduceerde Mao tot een onbetekenende noot en de oorlog in Viëtnam tot een Aziatische ervaring geschikt voor de dichtbevolkte rijstvelden. Over de ervaringen van de Joegoslavische en Griekse kameraden las men niets.

Inmiddels vroeg de wereld zich af waar Che Guevara mocht zijn. Hij was in 1966 uit Cuba verdwenen. Men dacht dat hij in Congo de volksopstand leidde. Anderen dachten weer dat hij ergens in Latijns-Amerika een nieuw Viëtnam voorbereidde. Inderdaad, na een kortstondige ervaring met de volksopstand in Congo, was Guevara in Bolivia neergestreken om er het Cubaanse revolutionaire experiment te herhalen. Guevara wilde zijn gelijk in de praktijk bewijzen en Debray moest hem daar als publicist mee helpen. Na publikatie van zijn pamflet dook Debray in Bolivia op. Hij merkte er meteen dat Guevara met grote problemen te kampen had. Al na enkele dagen bij Guevara te hebben gelogeerd, werd Debray in april 1967 door de militairen gevangen genomen. Hij kreeg na een geruchtmakend proces dertig jaar gevangenisstraf aan zijn been. De wereldopinie reageerde verontwaardigd. President de Gaulle protesteerde: Voltaire sluit men zo maar niet op! Inmiddels vlogen de boeken van Debray als warme broodjes over de toonbank. Toen in oktober 1967 bekend werd dat Guevara door de Boliviaanse militairen gegrepen en wreedaardig afgemaakt was, hingen weldra diens posters in de studentenkamers. Guevara werd de nieuwe Christus. Zijn bloed zou over Latijns-Amerika komen!

Nu gingen de persen pas echt draaien. Debray's *Révolution dans la révolution?* werd in vele talen

vertaald en in de stationskiosken gelegd. Alles wat guerrilla was vloog de winkel uit. Mao's *Rode Boekje*, een anoniem Dagboek van een guerrillero? Geen nood. Bruna publiceerde het in de *Zwarte Beertjes*. Maspéro verzamelde onder de titel *Essais sur l'Amérique latine* Debray's oude *stuff*. De wereld leek rijp voor de revolutie. Vliegtuigladingen linkse intellectuelen en kunstenaars stegen op richting Havanna. Overal werden congressen over de *guerrilla* gehouden. Helaas, maar er sloop ook langzaam twijfel in het geloof in de *guerrilla* toen overal de generaals in Latijns-Amerika hechter in het zadel geraakten. Cuba werd langzaam maar zeker een gewoon communistisch land zonder franje.

En dan waren er uiteraard de sceptici van het eerste uur. Wie maar iets begrepen had van de Cubaanse revolutie wist immers dat de *barbudos* kleinburgerlijke putschisten waren. De *barbudos* waren pas achteraf, nadat ze de macht hadden gegrepen, in de richting van het communisme geëvolueerd. En wat waren dan die *focos*? Die theorie was achteraf door Guevara c.s. uitgevonden en daarna door Debray op smaak gebracht met leninistische citaten! Kortom, het regime in Havanna kampte met een leninistisch legitimiteitsprobleem. De *barbudos* hoopten dat probleem daarna op te lossen door hun putschisme als in essentie leninistisch te verkopen. Dat lukte maar half. Immers, Fidel had na zijn "landing" (schipbreuk) met de *Granma* in december 1956 geen andere uitweg gevonden dan gewoon de bergen in te vluchten ten einde zo aan het leger van dictator Batista te kunnen ontkomen. Daar maakte men van de langdurige *guerrilla* noodgedwongen een deugd.

Zoals de meeste Franse studenten wist Debray aanvankelijk weinig of niets van Latijns-Amerika af. Een grondige studie van de Cubaanse geschiedenis of politiek zou hij nooit maken. Havanna was ten andere ver van Parijs. In tijden van nood namen Cubaanse intellectuelen liever de wijk naar Miami - er is dus niets nieuws onder de zon - of New York dan naar Parijs. Maar de *New Left*

De castristische guerrilleros waren, aldus Debray, geen vulgaire putschisten, maar hadden Lenin beslist correct toegepast door de leiding van de revolutie in de handen van de gewapende arm van de beweging te leggen en niet bij de partijleiding in de stad. De theorie van de focos, ofwel van de brandhaarden, was geboren.

in Noord-Amerika was wél goed geïnformeerd over wat zich in Cuba afspeelde. Castro kende men vanuit de media en van liberale publicisten die door hem langdurig waren opgewarmd. Niet iedereen in die kringen geloofde alles wat de baardige revolutionair beweerde. *Theodore Draper* had reeds in vele artikelen en daarna in zijn boek *Castroism* (New York, Praeger 1965) weinig van dat *castroïsme* heel gelaten. Daarom kon Debray de rol van de nuttige idioot spelen. Hij was jong. Als ex-student van Louis Althusser had hij diens abstracties over Marx verwerkt. Maar Debray noemde hem slechts tweemaal in zijn geschriften als "een gewone militant van de PCF". Ook Althusser's invloed is nauwelijks nog in het taalgebruik van Debray aan te wijzen. Voor het internationale *journalle* was Debray niets anders dan een leerling van Sartre. De reden voor deze vadermoord? Debray en zijn mede-studenten hadden al vanaf 1965 met Althusser gebroken. Ze waren allen op zoek gegaan naar een revolutionaire praktijk. Debray vond die in Latijns-Amerika. De anderen na 1968 als *maoïsten* in de fabrieken.

Intussen beschimmelde Debray als martelaar in de Boliviaanse kerkers. Eind december 1970 werd hij tenslotte onder grote internationale druk vrijgelaten. Hij vertrok nu spoorlags naar Chili waar Salvador Allende (overigens een goede vriend van Castro) bezig was met een democratische weg naar het socialisme. Dat leverde weer een boek op (*Entretiens avec Allende sur la situation au Chili*, Parijs, Maspero, 1972). Ook die Chileense weg liep in 1973 dood. Debray verstigde zich als links publicist die nu François Mitterrand (de Franse Allende) op diens weg naar de macht volgde. In 1981 werd hij presidentieel adviseur voor Latijns-Amerika en gast aan tafel van de prins. Toen hij daarvan begon te kokhalzen, kreeg hij van de prins een *sinécure* in het staatsapparaat toegewezen (*maître de requêtes* bij de *Conseil d'État*). Debray werd nu de auteur van vele overbodige boeken.